

Розділ 2

СОЦІАЛЬНІ РЕАЛЬНОСТІ В ЕМПІРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

УДК 316.346.32

Клименко, О. (2022). Проблема закритості інститутів публічної влади в цифровому суспільстві: порівняльний аналіз країн пострадянського простору *Соціологічні студії*, 1 (20), 41–49. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2022-01-41-48>

Проблема закритості інститутів публічної влади в цифровому суспільстві: порівняльний аналіз країн пострадянського простору

Олена Клименко –

*доктор соціологічних наук, професор,
завідувач кафедри соціології, Державний
університет телекомунікацій*

Olena Klymenko –

*Doctor of Sociology Sciences, Professor,
Head of the Department of Sociology,
State University of Telecommunications,
Kyiv, Ukraine*

E-mail: klimenkoelens@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8560-8642>

DOI: 10.29038/2306-3971-2022-01-41-48

Received: April, 2022

1st Revision: April, 2022

Accepted: May, 2022

Мета статті – вивчення особливостей функціонування сучасних політичних систем пострадянського простору на прикладі Росії та України, за допомогою аналізу таких елементів, як відкритість, закритість інститутів публічної влади й рівень довіри до влади з боку громадян. У статті проаналізовано проблему існування сучасного політичного суспільства Росії та України через прояв таких тенденцій, як закритість публічної влади, розвиток корупції, зниження рівня довіри до влади; зроблено спробу співвіднести категорії «диктатури» як форми реалізації політичної влади й «демократії» як народовладдя. Також описано один із характерних проявів, що підтверджує відсутність реальної демократії – прогресуючий розрив у суспільстві між владою та громадянами, причини якого визначено як багатопланові та комплексні (економічного, історичного, соціального, ідеологічного контексту), але вони дають змогу інститутам влади абстрагуватися від джерела своїх владних повноважень – народу. Серед багатьох ознак, які характеризують органи влади демократичної системи, однією з найважливіших є відкритість їхньої роботи, передумови котрої детально проаналізовано й висвітлено в статті. Це набуває особливої актуальності для органів представницької влади.

Ключові слова: демократія, диктатура, корупція, довіра до інститутів влади, політична система, національна свідомість.

Klymenko Olena. The Problem of Closed Institutions of Public Power in the Digital Society: Comparative Analysis of the Post-Soviet Countries. The aim of the article is to study the peculiarities of the functioning of modern political systems in the post-Soviet space on the example of Russia and Ukraine, by analyzing such elements as openness, closed institutions of public power and the level of trust in power by citizens. The article analyzes the problem of the existence of modern political society in Russia and Ukraine through the manifestation of such trends as the secrecy of public power, the development of corruption, reducing the level of trust in government. The author attempts to correlate the categories of “dictatorship” as a form of political power and “democracy” as democracy. One of the characteristic manifestations of the absence of real democracy was also described - the progressive gap in society between government and citizens, which was defined as multifaceted and complex (economic, historical, social, ideological context), but they allow government institutions to abstract from the source their powers - the people. Among the many features that characterize the authorities of a democratic system, according to the author, one of the most important is the openness of their work, the preconditions of which were analyzed in detail and covered in the article. This is especially relevant for representative bodies.

Key words: democracy, dictatorship, corruption, trust in government institutions, political system, national consciousness.

ВСТУП

Будь-яке суспільство під час розвитку для досягнення прогресу намагається налагодити конструктивний діалог між владою та народом. У наявних теоріях державного розвитку існує ціла система градації політичних режимів і систем, які характеризують ступінь взаємодії інституту публічної влади з громадянським суспільством. Ідеалом та еталоном гармонійної політичної взаємодії прийнято вважати демократичну політичну систему, що ґрунтується на довірі, відкритості та прозорості владних інститутів, запорукою чого є їх підзвітність і підконтрольність інституту громадянського суспільства. Держави так званого пострадянського простору створили прецедент побудови демократичної політичної системи ідеалізованого суспільства, відійшовши від тоталітаризму та, урешті-решт, прийшовши до авторитаризму, що само по собі є унікальним явищем. Однак, незважаючи на дотримання формальних умов побудови демократичної політичної системи та створені для цього певні політичні підґрунтя, чітко прописані в конституціях держав, котрі вийшли з радянського табору, реальність сьогодення дає нам підстави констатувати беззаперечну присутність атрибутів авторитарного режиму державного управління, яскравими приклади якого є росія, білорусь і Казахстан.

У той час, як більшість держав західноєвропейського простору, користуючись технологічними можливостями цифровізації, змогли організувати максимально прозору діяльність інститутів публічної влади, у деяких країнах пострадянського простору зроблено спроби створити системи тотального контролю за громадянами з боку держави шляхом впровадження індивідуальних штрих-кодів для кожного громадянина (яскравим прикладом чого є рф). Пандемія COVID-19 ускладнила ситуацію, оскільки дала органам влади об'єктивний привід влаштувати тотальний контроль над життям суспільства. Активне втручання держави в приватне життя пересічних громадян, легалізоване карантинними заходами, стало одним із характерних проявів, котрі підтверджують відсутність реальної демократії в більшості країн пострадянського простору. Водночас прогресуючий розрив соціальної взаємодії між владою та громадянами дає змогу інститутам публічної влади бути закритими для суспільства, що створює низку глобальних проблем, які мають економічне, історичне, соціальне, культурне й ідеологічне навантаження та водночас уможливають абстрагування інститутів влади від джерела своїх владних повноважень – народу. На нашу думку, серед багатьох ознак, що характеризують демократичну систему, однією з найважливіших є відкритість їхньої роботи, яка набуває особливої актуальності в реаліях сьогодення. Водночас закритість і непрозорість роботи гілок влади загалом спричиняє сумніви в дотриманні всіх умов демократії, оскільки громадянин, позбавляючись можливості отримувати своєчасну й правдиву інформацію про рішення суб'єктів, яким він делегував право на владу та управління. Закритість інститутів публічної влади, яка практикується так званими «демократичними режимами» країн пострадянського простору, дає підставу констатувати існування в таких державах, як росія, білорусь, Таджикистан, Узбекистан і Казахстан, «псевдodemократичних» форм державного управління з тенденціями диктаторських проявів влади.

1. АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЦІЄЇ ПРОБЛЕМИ

Проблематика функціонування політичних систем не втрачає своєї актуальності навіть в умовах активної цифровізації суспільства й створення проєктів на кшталт «Держава в смартфоні». Це обумовлено наявністю певних особливостей у системі соціальних відносин під час розподілу влади та матеріальних благ і прагнення суспільства до досягнення стабільності шляхом подолання закритості публічної влади, що для країн пострадянського простору стало предметом наукових напрацювань не одного покоління вчених. Реалії сьогодення суттєво підвищили інтерес до якості функціонування державного механізму, а російська збройна агресія актуалізувала питання побудови демократичної політичної системи та підвищення рівня довіри до неї з боку суспільства.

Одним із перших теорію соціальних структурно-функціональних систем до аналізу соціально-політичних процесів застосував Т. Парсонс, який запропонував розглядати суспільство як складну

відкрити систему, що складається з чотирьох підсистем – економічної, політичної, соціальної, культурної. Призначення політичної системи Т. Парсонс убачав у забезпеченні інтеграції, виробленні та реалізації спільних цілей держави (Parsons, 1971).

Засновником теорії політичних систем вважають американського політолога Д. Істона, у роботах якого «Системний аналіз політичного життя» та «Політична система» (Easton, 1963, 1981) сформульовано ключову парадигму існування політичної системи. Автор зазначає, що «можна ідентифікувати політичну систему як форму соціальної взаємодії інтеракційного характеру» (Easton, 1981). На думку Д. Істона, ми можемо схарактеризувати політичну систему як поведінкову схему, структура якої формується під впливом комплексу взаємодій, за допомогою котрих досягається та здійснюється владне розміщення ресурсів, призначених для суспільства.

Інший дослідник П. Шаран у роботі «Теорія порівняльної політології» детально описав місце політичних еліт у процесі формування публічної влади. Він конкретизував проблему стосунків суспільства й влади та першим звернув увагу на сутність самої структури політичної системи, зводячи її до взаємодії окремих елементів – влади, еліти, політики, політичної культури. Одним з основних елементів, необхідних для нормального функціонування політичних систем, науковець визначає їх відкритість для пересічних громадян, що дає змогу активно взаємодіяти з громадянським суспільством. Сукупність політичних інститутів створює політичну систему конкретного соціокультурного простору в певних історичних умовах, що зумовлює необхідність відкритості й доступності інститутів публічної влади для громадян (Sharan, 1983).

На окрему увагу заслуговує наукова спадщина М. Вебера, який, виокремивши ключові повноваження (*impreium*) приватної сфери патримоніального панування (*dominium*), виявив і проаналізував органічний зв'язок патримоніальної владної моделі з деякими маргінальними формами соціальної взаємодії (Вебер, 1998). Веберівська теоретична спадщина надихнула європейських учених на концептуальне осмислення сучасних патернів, визначальним критерієм яких є домінація стратегічної раціональності над ціннісною, а отже, порушення прав особи, може бути знехтуваним для досягнення благополуччя всієї держави. Наслідком такої стратегічної візії є привласнення владою судово-юридичних, військових й ідеологічних повноважень, а також здійснення контролю над активністю громадянського суспільства.

Парадигму М. Вебера доповнено теоретичними напрацюваннями європейських учених – Р. Дарендорфом, С. Ліпсетом та Дж. Коулманом. Немає сумнівів, що завдяки їхнім зусиллям напрацьовано конкретні наукові підходи щодо концептуалізації патримоніального й демократичного дискурсу державного управління. Українські дослідники теж актуалізують поле зазначеного дискурсу, зокрема проводили розвідки В. Бурега, І. Доля, М. Шульга, які акцентували увагу на окремих рисах і концептуальних засадах організації державної влади, моделях та модусах розвитку соціального демократичного управління, на конкретних методах і формах політичної взаємодії в сучасному суспільстві. Ними окреслено ціннісні виміри демократичної моделі управління, що відсепаровують її від патримоніальних владних відносин панування, де управлінські повноваження розглядаються у формі уособлення економічних прав та можливостей.

Утім, попри різні підходи до вивчення проблеми відкритості публічної влади і її партнерської взаємодії з громадянським суспільством, маємо зважати на те, що, на нашу думку, у реаліях сьогодення виникла гостра необхідність створення єдиної моделі державного управління, яка б регулювала взаємодію між конфліктуючими інтересами влади й суспільства, шляхом надання рівного доступу до публічного прийняття рішень різним групам впливу. Зазначені вище теоретичні концепції вдало імплементують у суспільне життя переконання, що державне управління належить передусім до тих понять, котрі становлять квінтесенцію розуміння феномену демократії.

2. ЕМПІРИЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті використано дані кількісних соціологічних досліджень, опрацювання публічної інформації органів влади, викладеної у вільному доступі в мережі Інтернет, а саме:

1. Вторинний аналіз результатів соціологічного дослідження «Державні та соціальні інститути: кому українці довіряють, а кому ні?», проведеного Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» з 1 по 29 грудня 2020 р. методом САТІ (телефонні інтерв'ю з використанням комп'ютера)

та методом особистого інтерв'ю. Вибірка складалась із 2001 респондента (віком 18 і старше) для кожного з опитувань. Теоретична похибка вибірки не перевищує 3,3 % для першого (Державні та соціальні інститути, 2021).

2. Вторинний аналіз результатів соціологічного дослідження «Довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян України», проведеного соціологічною службою Центру Разумкова з 29 липня по 4 серпня 2021 р. методом інтерв'ю face to face, що відбувалося за місцем проживання респондентів. Вибіркова сукупність дорівнює $n=2019$ осіб віком від 18 років і старше в усіх регіонах України, за винятком Криму та окупованих територій Донецької й Луганської областей за вибіркою, що репрезентує доросле населення за основними соціально-демографічними показниками. Теоретична похибка вибірки (без урахування дизайн-ефекту) не перевищує 2,3 % з імовірністю 0,95 (Довіра до інститутів, 2021).

3. Моніторингове дослідження індексу сприйняття корупції у 2021 р., проведене міжнародним рухом щодо протидії корупції «Transparency International» у 180 країнах світу ($n=114270$ осіб). Індекс розраховують на основі 13 досліджень авторитетних міжнародних установ і дослідницьких центрів. CPI включає вивчення думок представників бізнесу, інвесторів, дослідників ринку тощо, оскільки відображає погляди приватного сектору і його сприйняття корупції в публічному секторі (Corruption Perception Indices, 2021).

4. Соціологічне дослідження «Підвищення національної самосвідомості молоді в умовах російської збройної агресії», проведене кафедрою соціології Державного університету телекомунікацій із Науково-дослідним інститутом українознавства з 29 квітня по 1 червня 2022 р. методом онлайн-інтерв'ю шляхом випадкового заповнення Google-форми респондентами; дослідженням охоплено всі регіони України, за винятком Криму й окупованих територій Донецької, Луганської, Херсонської, Запорізької, Дніпропетровської та Харківської областей. Вибіркова сукупність дорівнює $n=1800$ осіб віком від 18 до 35 років за вибіркою, що репрезентує молодь за основними соціально-демографічними показниками.

Мета статті – вивчення особливостей функціонування сучасних політичних систем пострадянського простору на прикладі Росії та України за допомогою аналізу таких елементів, як відкритість, закритість інститутів публічної влади, рівень довіри до влади з боку громадян.

3. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБҐРУНТУВАННЯ

Ідеалом, який повною мірою створює умови для ефективного функціонування інститутів влади, у західноєвропейській науковій традиції є демократія. Саме вона являє собою найбільш удалу форму організації політичного життя суспільства, якій притаманні свобода й альтернативність вибору, що стає можливим завдяки забезпеченню можливості для всіх, без винятку, членів суспільства здійснювати політичну активність. В умовах демократії проблема взаємодії держави та суспільства розв'язується на користь останнього, причому з урахуванням різноманітних запитів громадян. Окрім того, треба враховувати, що влада і її інститути є центральним елементом, стрижнем будь-якої політичної системи. Тому питання подолання проблеми узурпації влади ніколи не втрачає своєї актуальності, а в умовах сьогодення стає гіперболізовано популярним. У сучасному науковому дискурсі триває обговорення питання про те, чи можна говорити про існування демократичної політичної системи за умови наочно вираженого диктаторського прояву політичної влади? (така тенденція для країн пострадянського простору є доволі розповсюдженою – росія, білорусь)

3.1. Ставлення до інститутів публічної влади в країнах пострадянського простору, що тягнуться до авторитаризму

У «Державі» вустах Полемарха давньогрецький філософ Платон говорив, що «політична діяльність має відбуватися на користь частини суспільства чи однієї партії за умов боротьби з її політичними противниками. Мистецтво справедливої політики – це мистецтво приносити друзям користь, а ворогам завдавати шкоди» (Платон, 2000).

Водночас, проаналізувавши загальний стан суспільства таких країн пострадянського простору, які характеризується відсутністю в суспільстві почуття стабільності й упевненості серед пересічних громадян, ми можемо зробити висновок, що для населення цих держав прийнятне поєднання правління

сильної руки, навіть за умови задекларованої в конституції демократичної системи державоустрою, паралельно з категоричним несприйняттям не західного формату державотворення. Прикладом зазначеної тенденції, який може яскраво проілюструвати всю суперечливість політичної взаємодії влади й суспільства, є рф. За даними щорічного соціологічного опитування, проведеного дослідницьким центром Ю. Левади (Public Opinion, 2021), понад 63,2 % респондентів вважають, що росії потрібна демократія, однак при цьому на питання «Яка саме демократія потрібна Росії?» 68,4 % опитаних вважають, що державі потрібно йти своїм шляхом і створювати «абсолютно особливу, відповідну національним традиціям та специфіці», систему державного управління, що може свідчити про виняткову недорозвиненість громадської свідомості й низький освітній рівень громадян. Цікавим є той факт, що під демократією більшість опитаних росіян розуміють «економічне процвітання» (47,1 %), «порядок і стабільність» (28,6 %), «свободу слова, друку, віросповідання» (24,3 %). Отже, відбувається підміна понять (диктатура вважається благом, а демократія розцінюється як зло). Як результат, фінансове благополуччя та соціальна стабільність перебувають у більшому пріоритеті, ніж демократичні цінності (Public Opinion, 2021).

Отже, населення країн пострадянського простору, зазвичай, прагне комфорту у своєму житті й збереження традицій, а тому не підтримує кардинальну перебудову системи цінностей на рівні взаємодії влади та суспільства і, як наслідок, навіть не намагається боротися за відкритість та доступність публічної влади, намагаючись за мінімальних зусиль отримати найвищий результат. Більше того, за своєю природою російські народи тяжіють до «сильної руки» й вважають це нормальною, адекватною моделлю відносин володарів із кріпаками. Виходячи з цього, з упевненістю можемо сказати, що російська влада отримала від суспільства дозвіл на повне ігнорування його потреб узамін гарантій стабільності та збереження традицій. У цьому, на нашу думку, полягають витоки проблеми вибору моделі політичної системи – змішання термінів і його невідповідність природі суспільства

Однією з тенденцій уникнення демократії є постійний процес закритості інститутів влади, що посилюється та супроводжується зростанням корупційних схем у владних структурах влади й суспільства загалом. Однією з характерних ознак відсутності прямого діалогу влади з громадянами є відсутність у цифровому просторі відкритої інформації щодо діяльності її інститутів.

Оглянувши історичний дискурс щодо особливостей розвитку радянського суспільства, ми можемо констатувати наявність стійкої традиції відтворення корупційних зв'язків і схем на всіх стадіях формування суспільства за всіх політичних режимів та систем на теренах пострадянського простору. Корупція незнищенна і є атрибутом будь-якої влади, кожен нормальний та активно діючий член суспільства намагається отримати для себе стільки життєвих благ, скільки йому дозволяє його соціальне становище, причому абсолютно безкарно. У цьому контексті державі конче потрібно контролювати обсяг корупції, тобто прагнути звести її до мінімальних показників, однак на пострадянському просторі більшість країн поки що демонструють високі показники неконтрольованої корупції, що також підтверджує висновок про існування псевдодемократії, яка підтримується закритістю влади та політичної, громадянської апатії населення.

Підтверджуючи розквіт такого явища, як корупція в країнах пострадянського простору, наведемо результати індексу сприйняття корупції у 2021 р., складеного міжнародним рухом щодо протидії корупції «Transparency International». У рейтингу Україна піднялася на 122 місце, набравши 32 бали, Молдова – 105 місце (36 балів), Білорусь – 82 місце (41 бал), рф перебуває на 136 місці (29 балів) зі 180 країн світу (n=114270 осіб)¹ (Corruption Perception Indices, 2021).

Отже, росіяни оцінюють як край корумповані такі інститути публічної влади: поліцію (66,0 % опитаних поставили їй «вищу» оцінку), судову систему (59,0 %), депутатів парламенту (54,0 %), місцевих чиновників (74,0 %) (рис. 1).

Отже, одним чинником, зумовленим закритістю інститутів публічної влади, є те, що дає нам підставу говорити про відсутність демократії в державах пострадянського простору, – це рівень довіри до представників влади з боку громадян. Вочевидь, можна додати окремий феномен «псевдо-

¹ «Невтішна» ситуація для рф за показниками інших міжнародних проєктів (див. у Додатку статті (Сальнікова та ін., 2021)).

демократії» для деяких пострадянських країн до вже узагальнених С. Сальніковою (Сальникова, 2013; Мурадян и др., 2014). Відсутність довіри або її низький рівень свідчить про нездорову обстановку в суспільстві, є симптомом відчуження населення країни від суспільства, суспільних проблем, негативно позначається на поведінці людей і соціальному самопочутті (Мурадян и др., 2014).

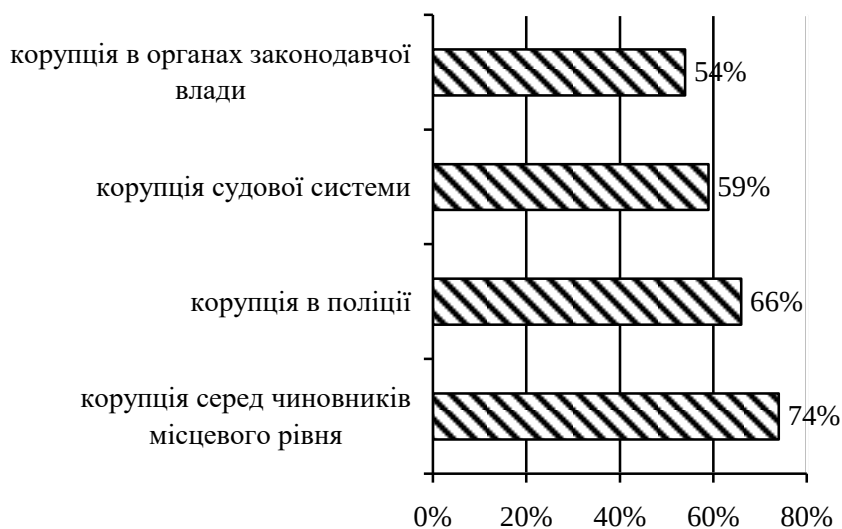

Рис. 1. Найбільш корумповані інститути публічної влади в РФ (%)

Джерело: (World Corruption Barometer, 2021).

3.2. Рівень довіри населення до інститутів публічної влади в Україні

За показниками довіри до інститутів влади до початку війни в Україні, за даними соціологічної служби Центру Разумкова, наша держава займала останні місця серед країн Європейської спільноти, нижчі показники були лише в Греції (Довіра до інститутів, 2021).

Рис. 2. Рівень довіри громадян України владним інститутам, %

Джерело: (Державні та соціальні інститути, 2021).

Сучасна світова законодавча база, яка регламентує правила функціонування інститутів публічної влади й поділ гілок влади, дає змогу досягти формальності в обмеженні проявів тенденцій неопатримоніалізму в діяльності окремих політичних інститутів і лідерів. Водночас Україна прагне досягти рівня демократизації країн ЄС, незважаючи на суттєві відмінності механізмів модернізації політичної системи, що залишилась у спадок від радянської епохи. Зокрема, зниження кількісних та якісних показників корупції, установлення правил ефективного діалогу між інститутами влади й населенням, сприяння подоланню закритості органів публічної влади за допомогою створення цифрового додатка «Дія» – усе це сприяє зростанню довіри громадян до влади. Але найголовніша умова досягнення певної політичної та соціальної стабільності в суспільстві – це чітке усвідомлення необхідності побудови власної моделі політичної системи, що ґрунтується на цінностях, котрі домінують у цивілізованому світі. Однак потрібно зауважити, що значна кількість країн пострадянського простору тяжіє до збереження політики колоніального протекціонізму.

Повага та дотримання законів реалізуються за допомогою ставлення до них не як до абстракції, котра існує в суспільстві, а як до засад для реалізації ключових принципів цивілізованої взаємодії влади й суспільства, що, зокрема, передбачає високий рівень правової культури особистості. Особистість із високорозвиненою правосвідомістю усвідомлює свої обов'язки перед суспільством та іншими людьми, а також розуміє свої права, не допускає їх порушення, уміє й готова їх відстоювати. На сьогодні можна констатувати, що рівень правової свідомості українців, особливо молоді, є недостатнім, оскільки більшість респондентів зауважили, що до початку російської військової агресії не зверталися до міліції, суду, прокуратури, адвокатури, місцевої держадміністрації щодо розв'язання особистих проблем. Нині третина опитаних нами молодих людей вже готова відстоювати свої права (рис. 3).

Критерієм демократизації суспільного життя й показником рівня розвитку громадянського суспільства в країнах європейської спільноти виступають соціальні цінності, громадянські чесноти як значущі явища та феномени соціальної реальності з погляду їх відповідності (чи невідповідності) потребам суспільства, соціальних груп й особистості. За результатами нашого дослідження, більшість вітчизняної молоді ще не готова відстоювати власні права та свободи, про що свідчить розподіл відповідей респондентів на запитання «Якби уряд України ухвалив рішення, яке утискає ваші законні права й інтереси, чи могли б ви протестувати проти нього?» (рис. 3).

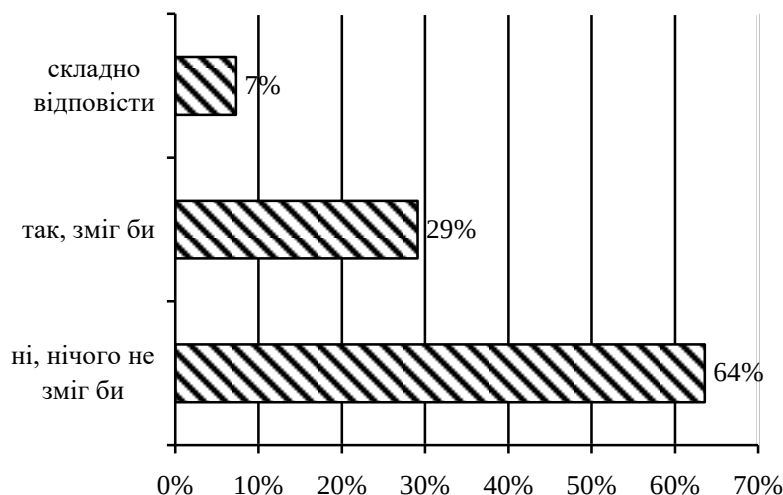

Рис. 3. Спроможність протестувати через ухвалення урядом рішення, яке утискає законні права та інтереси, %

Джерело: авторське соціологічне дослідження «Підвищення національної самосвідомості молоді в умовах російської збройної агресії».

Подібний рівень суспільно-громадянської пасивності, з одного боку, можна пояснити низьким рівнем правосвідомості та соціальної активності індивідів, а з іншого – високим рівнем довіри Збройним силам України (66 %) і церкві (52 %) (Державні та соціальні інститути, 2021).

У дослідженні, передусім, визначалися ті моральні вимоги, які суспільство висуває владі. Ідеться саме про моральні вимоги, поява яких є продуктом суспільної свідомості. Отже, система цінностей визначає рівень суспільного розвитку. Виступаючи інструментом соціального регулювання, цінності є проміжною ланкою, котра пов'язує поведінку людини з владними інститутами. За сучасних умов респондентам не вистачає цінностей, що формують розуміння соціальної справедливості, а саме: патріотизму, чесності та відкритості влади, утілення ідей рівності та справедливості, рівноправ'я, підтримки прав і свобод людини, стабільності, захисту перед збройною агресією, соціального захисту з боку держави.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Підсумовуючи усе вищевикладене, можемо зазначити, що громадянське суспільство в соціологічному вимірі як соціокультурний та суспільно-політичний феномен, що існує в соціальному просторі, є невід'ємною складовою частиною політичної взаємодії між владою й пересічними громадянами. Відкритість інститутів публічної влади свідчить про готовність суспільства до сприйняття реалій демократичної форми правління. Активна цифровізація всіх, без винятку, сфер життя, починаючи від побутової та закінчуючи політичною, ускладнює розповсюдження корупції й сприяє відкритому доступу до владних інститутів. Водночас, коли громадяни деяких країн пострадянського простору тяжіють до авторитаризму, українське суспільство розбудовує демократичні соціальні інститути, котрі репрезентують громадянське суспільство, підтримує соціальні практики, що містять активну поведінкову модель, і пропагує європейські цінності. Високий рівень соціальної терпимості, який демонструє суспільство за взаємодії з владою, на нашу думку, обумовлений умовами життя в реаліях сьогодення, підкріплюючись високим рейтингом довіри до армії (66 %) та церкви (52 %). Отже, сучасні політичні системи як у РФ, так і в Білорусі, мають схожі риси, що дають змогу говорити про існування в сучасних конкретних умовах «псевдодемократії».

Тривалий час не вичають теоретичні дискусії про значення та теоретичне підґрунтя концептуально різних парадигм державного управління й відкритості (закритості) інститутів публічної влади, міркування з приводу яких і досі залишаються суперечливими, а отже, передбачають проведення подальших наукових розвідок. Актуальність цієї тематики для сучасної України, як і для інших країн пострадянського простору, зумовлена не вирішеністю принципової суперечки двох контрверсійних моделей взаємодії влади та суспільства – неопатримоніалізму й демократії.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Вебер, М. (1998). Три чисті типи легітимного панування. *Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика*. Отримано 17.04.2022 з <http://litopys.org.ua/weber/wbs07.htm>.
- Державні та соціальні інститути (2021). *Фонд демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва*. Отримано 10.04.2022 з <https://dif.org.ua/article/derzhavni-ta-sotsialni-instituti-komu-ukrainsi-doviryayut-a-komu-ni>.
- Довіра до інститутів (2021). *Соціологічна служба Центру Разумкова*. Отримано 10.04.2022 з <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-institutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy>.
- Мурадян, Е., Сальникова, С., Титаренко, Л., Широканова, А. (2014). *Динамика ценностно-нормативной системы и жизненные шансы: опыт постсоветской трансформации в Пограничье*. Вильнюс: ЕГУ, 366.
- Платон (2000). *Держава*. Київ: Основи. Отримано 23.04.2022 з <http://litopys.org.ua/plato/plat.htm>.
- Сальникова, С. (2013). Специфические феномены постсоветской аномии (Беларусь, Россия, Украина). *Грани*, 12 (104), 20–26.
- Сальникова, С., Мурадян, О., Яшкіна, Д. (2021). Міжнародні макросоціальні показники: потенціал соціологічної компаративістики. *Соціологічні студії*, 2(19), 63–78. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2021-02-63-78>.
- Corruption Perception Indices (2021). *Transparency International*. Retrieved April 27, 2022 from <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>.
- Easton, D. (1963). *System Analysis of Political Life*. New York: John Wiley. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/bs.3830130208>.
- Easton, D. (1981). *Political System*. Chicago: University of Chicago Press. Retrieved April 14, 2022 from <https://www.britannica.com/topic/The-Political-System>.
- Parsons, T. (1971). *The system of modern societies*. By Talcott Parsons. Englewood Cliffs: Prentice-Hall (Foundations of Modern Sociology Series), 152. Retrieved February 23, 2022 from <https://cutt.ly/2K5XD4w>.

- Public Opinion (2021). *Levada Center*. Retrieved February 23, 2022 from <https://www.levada.ru/sbornik-obshhestvennoe-mnenie/obshhestvennoe-mnenie-2021/>
- Sharan, P. (1983). *Theory of Comparative Political Science*. Retrieved April 26, 2022 from <https://www.jstor.org/stable/422211>.
- World Corruption Barometer (2021). *Center for Anti-Corruption Research and Initiatives*. Retrieved March 13, 2022 from <http://www.transparency.org.ru/barometr-mirovoi-korruptcii/korruptciiu-pobedit-ne-pravitelstvo-a-grazhdane>.

REFERENCES

- Corruption Perception Indices (2021). *Transparency International*. Retrieved April 27, 2022 from <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>.
- Easton, D. (1963). *System Analysis of Political Life*. New York: John Wiley. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/bs.3830130208>.
- Easton, D. (1981). *Political System*. Chicago: University of Chicago Press. Retrieved April 14, 2022 from <https://www.britannica.com/topic/The-Political-System>.
- Muradyan, Ye., Salnikova, S., Tytarenko, L., & Shyrokanova, A. (2014). *The dynamics of value and norm system and life chances: the experience of post-Soviet transformation in the Borderlands*. Vilnyus: YeGU. 366.
- Parsons, T. (1971). *The system of modern societies*. By Talcott Parsons. Englewood Cliffs: Prentice-Hall (Foundations of Modern Sociology Series), 152. Retrieved February 23, 2022 from <https://cutt.ly/2K5XD4w>.
- Plato (2000). *State*. Kyiv: Osnovy. Retrieved April 23, 2022 from <http://litopys.org.ua/plato/plat.htm>.
- Public Opinion (2021). *Levada Center*. Retrieved February 23, 2022 from <https://www.levada.ru/sbornik-obshhestvennoe-mnenie/obshhestvennoe-mnenie-2021/>
- Salnikova, S. (2013). Specific phenomena of post-soviet anomy (Belarus, Russia, Ukraine). *Grani*, 12 (104), 20–26.
- Salnikova, S. et al. (2021). International Macrosocial Indicators: Potential of Sociological Comparative Studies. *Sociological Studios*, 2(19), 63–78. <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2021-02-63-78>.
- Sharan, P. (1983). *Theory of Comparative Political Science*. Retrieved April 26, 2022 from <https://www.jstor.org/stable/422211>.
- State and social institutions (2021). *Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation*. Retrieved April 10, 2022 from <https://dif.org.ua/article/derzhavni-ta-sotsialni-instituti-komu-ukraintsi-doviryayut-a-komu-ni>.
- Trust in institutions (2021). *Sociological Service of the Razumkov Centre*. Retrieved April 10, 2022 from <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy>.
- Weber, M. (1998). Three pure types of legitimate rule. *Sociology. General historical analyses. Policy*. Retrieved April 17, 2022 from <http://litopys.org.ua/weber/wbs07.htm>.
- World Corruption Barometer (2021). *Center for Anti-Corruption Research and Initiatives*. Retrieved March 13, 2022 from <http://www.transparency.org.ru/barometr-mirovoi-korruptcii/korruptciiu-pobedit-ne-pravitelstvo-a-grazhdane>.